

لیہ قتل - آج تے کل

اکرم میرانی

سہرا بیکی لوک سا بچھ ضلع لیہ

ڈاکٹر علی کے ایجنٹ (ساتھ) لوک سا بچھ

ایہ تھکن آج تے کل

دھرتی ماہوتے دریا وال دی سنگت زندگی دی ابتدا داموجیب بندگی اے
 ایں سنگت تے سلوک کن اتا نیرت دا بو اسیراپ تھیندے۔ جہیں دسیدت
 بڑھ ایس سا بھسوک دے امکانات نہ ہوں اتھال رحمتاں دے بدل میں پورے
 تے نہ بہاراں پھل پھندیاں ہوں۔ خورشیاں بہاراں تے مجتہاں دے پھل بو ملدی
 ہلکار دا کولواہ اے جہیں دسیدت وچ دریا د مہندا اکتا زندگی ہمیش جوان راہندی
 اے۔ تے اے جھاتی بہاراں دی جھاتی ثقافتی ورثے کوں ہم ڈیندی اے
 سراسر ایسی دسیدت دا اولاد تھیکور تھل یا لہیا آہوں زندگی دی انفرنگت دے
 ساتھی رہندھوں کی زندگی تے یا وندے۔ جے اتنا آنا قدر میر دیاں تحقیقات مخزنال
 ڈیکھوں تاں ایں نیچے تے پچھے میں جہاں علاقر کہیں تاں کہیں شکل وچ ہمیش
 کن آبا دیا۔ کیوں جوتان اکوٹ ڈیجی پتھر پتے مومن جوڑو دی ایسی دسیدت
 دیاں نشانیں۔ ساڈی اے رائے تحقیق دی تحقیق دے عین مطابق اے
 اے درست اے جو اتھال لوک ہزاراں سال کن رہندے ہوں پیر اتھال کہیں پتھر
 دی بنیاد پتھوں دیناں رکھی گئی۔ کجھ کمران توں اے بوچیاں دے سزا کراکھاں میری

سے ڈاکٹر مفضل تے ابن حنیف (اسات دریا ویاں کی سرزمین

وہڈن آل
 نینز کارز گلگت کورن تان
 کاتب - - - - - جننا رحیم آسری تان
 چھاپہ - - - - - نیا سلامی آرٹ پریس تان
 م - - - - - ۲۰ روپے

سراسر ایسی قوم دے مظلوم
 عوام دے ناں

۱۶۲۷ء اور ۱۶۲۸ء میں نوازخان خاندان انہماں کوں سندھ دی حکومت کیں عین پورہ کر رہا تے
 اور صرف دیر سے دے پھر ان پٹن کے رہ گئے۔ اور دھندلی سٹیٹ وچ آج وی اسے
 خاندان پایا ویندے (گورنر کے پیر سے کے اول ویلے کے سر آئی فقیر اکھوٹ لک
 پے آج وی طرف ویلے پیر شاہ دی اہازت مال عبدالباقی سر آئی پیر دی طرف دھیا
 محمد خان جسکا کنی کن شکت قیدی تے بہاول پور دی طرف نکلی گیا۔ ایں طرح جوہا خان خاندان
 دی حکومت دا خاتمہ قیما ایں خاندان دے لوک آج وی پیر دے کافی تعداد وچ ورسد
 بکھر ورسد پیر نواب ظفر خان دے سوتیر محمد خان سدوزئی لوں بادشاہ تارہ س اگر
 دو آب دا گورنر مقرر کیتا۔ پیرھا کو کرکٹ محمد کرکٹ لک دے عدالتے تے مشتمل ہا پیر
 دے تریب سر آئیوں تے سدوزئی لشکر دی جنگ ہوئی شروع وچ سر آئیوں کوں لک گیا ہی
 قیدی پر پاڑیاں دی مدد مال او سر آئیوں کوں شکت ڈیوت وہ کا بیاب تھی گئے ایں
 موقع تے محمد عارف سر آئی پیرھا سر آئی لشکر دا اہم جہزیں ہا مارا گیا۔ پیرھا دے مال سر آئی
 بہاول تھی گئے تے مار گئے۔ محمد عارف شہید مازا پیر پورھلے تے سر آئی خاندان دے
 بہوں سارے لوک وی اقبال ورسد۔

۱۶۹۳ء وچ شہزادہ بہاول لوں قید کر کے زمان شاہ دا حکم پورا کرکٹ دے عویں
 محمد خان سدوزئی کوں دیکھ اوسا علی خان دا عداوت دی بڑے ڈھپیاں او کوں قتل دا
 نواب وی اٹھیا ویندا ہا ۱۶۱۵ء وچ او دے مرگ توں بعد ادا جوا ستر اصر خان
 حاکم بنیا۔

حافظ محمد خان دے دور وچ پکھال ایں دھیب دودھنا شروع کیا ۱۶۱۸ء وچ
 سکھ تان تے قابض تھی گئے اے اوسید وقت ہا پٹیاں تان تے او دے اور گور دا
 سر آئی ورسید پنجابی راجشاہی وچ شامل کیتا گیا، آج دا انتظامی اکب ہوٹ وی ایں
 کھاشا ہی نشانی لے۔

کھاشا ہی نشانی لے

۱۷۵۷ء وچ ایں شہر کوں وساولن دا فیصلہ کیتا، کرکٹ اور کرکٹ سلطان تے نو شہرا
 وی اقبال دے دساتے ہوئے شہر ہون بہاں دے تان کمال خان دے بھراوال تے
 ناناں تے رکھے گئے۔ فتح پور دی انہماں آبا کیتا۔

لے حال توں سوہوں صدی دی آخر تک ایست دیرہ غازی خان دے کب سوہیدی
 شکل وچ میل آئی لوہاں دی پھر آئی وچ رہیا۔ ایں توں بعد جسکا خان حکومت
 کیتی ۱۷۷۷ء وچ ایں خاندان دے وڈے پورے پورے خان را اندھا سکھال دا مقابلہ
 کیتا اچھیندا سنگھ تے گندا سنگھ ہا گیا پیر دے وی شہلا پورک جسکا خانی
 حکومت قائم رہی پیر خرنصرت خان موت دے سمجھوں ایں حکومت دا خاتمہ قیما
 تے او زیدی جاہ حسین خان سکرائی حاکم قیما پورے ۱۷۷۹ء تک دت حیات خان
 جسکا فی دوبندہ حاکم رہیا ۱۷۸۷ء او کن بعد پورے سر کائی دی حکم لےے سندھ وچ کھوٹا
 خاندان تے درانی پچھا تان دی لڑائی دیرہ غازی خان تے لہر تے وی اٹرا اندھا تھی
 اوں دور وچ آخری غازی خان گلران دیرہ غازی خان دا وزیر محمد خان گجرا زور
 پشمن نال مل گیا تے مسخر نار شاہ ۱۷۳۹ء وچ محمد خان جو کوں دیر دے دا گورنر
 مقرر کرکٹا، او احمد شاہ دے زمانے دی گورنر رہیا، اولیٰ نالے سندھ تے کھوٹا اندھا
 گلران ہا تے انہماں اپنی حکومت دریا خان تک دھا گدی اچھو سوہر جسکا دی وی انہماں
 کوں خراج ڈیندے رہے پر جیلان کوں مال (Kauya Mal) کھوٹا خاندان کوں
 جیرھے اپنے آپ کوں سر آئی اکھویندے جن سندھ وچوں کھوٹا نال دا دیرہ غازی خان
 دو دودھانے تے انہماں سر آئیوں کوں دیرہ غازی خان دھک پے ہا جہتاں جن وی انہماں
 کافی تعداد پایا ویندی لے ۱۷۹۹ء وچ کھوٹے دیرہ غازی خان تے قابض تھی گئے

ڈھک لک گئے شہر ضلع نظر کھوٹ

کو ہر تہا کوں یک سر ائی جھکا کر کسی سمائے چند بھاگو بھلاں تے وڈیوں دے
اے ڈییری انہاں دیاں اکھیں دس پیاں۔

س ۱۰۔ اولوکتاں آہد ن جے ادز اندے تاں اتھاں آبادی وی نہ تھیدی
جہاں رہندی۔ اتھو دے لوکاں کوں تاں عبارت داڈاں وی انہاں سکھائے۔

ج ۱۰۔ بزرگ اکھ گہین "جیکوں لٹھا ہو دے اوکوں کافر۔ جاہل تے بہر تہیز
اکھن سوکھا ہونہ دے۔ اگر انہاں دی باہر پچ ہے تاں ول انگیز تاں سب کن ڈھیر

ڈرے لکھ تے قلمند ہن انہاں کوں کیوں لکھوے۔ اسان پہلے تاں کالے ناسے
ہن گالے تھی گئے ہن۔ نہ ساڈی زبان ہری نہ اختیار۔ نہ شرافت نے زبیاں جہندے
گھر گھنہ ہووے اوگا با اکھو پئی۔

س ۱۰۔ گاہر دی تاں آکھی دیندی اے جو زمین اللہ دی اے تے اسان
سارے مسلمان پھرا پیاں پاکر تاملی بھرا پئی۔

ج ۱۰۔ پیڑھا جادھے ادا اللہ دیا پارسے ^{ٹھکی} والے اصول ہن نہیں چلی سگدا
جو اسان سارے پھرا پیاں تاں وت گھرگ وتج مہیڈی کوٹھی دی ہور دے ہا۔ لاہور

پیچہ پورہ، فیصل آباد تے کوچی دے کارخانن وتج سرائیکی لوکاں دا کتا حصہ ہے۔ اتھاں
گجھ جھندتاں گجھ ویلون دی آاں۔ میڈا پیر۔ اے اللہ دی مرضی نہیں۔ حکمراناں دی

مرعزی لے۔ اولوکتاں لٹن تے اپنے جھجے وسادن کیتے اللہ دے پاک ناں کوں دی
ویچن تے تیار کھن۔

س ۱۰۔ گجھ لوک آہدن تسان آپ زبیاں ویچن ہن ایویں ^{ٹھیک} و دے پیندو۔
ج ۱۰۔ سرائیکی لوک زمین کوں ماسجھدن تے دھرتی ما ناں انہاں دی محبت دا اثیرت

ہے جو زمین ویچن ما ویچن انساں دی نظر کرک برابر ہے۔ اے کہاوتاں لڈا پیاں سئیں
ایا تلی زچھو۔ یا دوس اکھیاں دے کول۔

تھیدی ہائی اد سالت مالکان دے ناں راہسی۔ یکھیاں تباراں تے حق والی دا
ایہو جھیاں جکھریاں جو مقامی سرائیکی سادہ لوح تے مصوم لوک ہتھ لیندے رہ گئے

وڈیرے جکھرتی انساں ناں مل کے دلائی کوں شروع کر ڈتی تے لسانہ سرائیکی عوام
ہداتیاں کچھراں تے جکھریاں ہمیش کیتے پھس گئے۔

س ۱۰۔ سرائیکی وتج اہدن ہمیں تے گذری اڈو جو جائے۔ این واسطے میں یک سر سرائیکی
پہرے لکھ بزرگ کا رشت کار کن این صورت احوال دے بارے یک جگہ بھاڑ کیتی تباری

صدمت وتج پیش کر دیناں۔
س ۱۰۔ بزرگ تسان اراے ڈسو جو قتل دی ترقی کیتے جہاں فیصلے تباری این
بارے کیراے ہائی تے ہن لکتے تک سچی تبارت تھی۔

ج ۱۰۔ پیر کا لہو اے ہے جو اول و پلھے تاں اسان بہوں خوش تھیوے جو ہنراں
آسن فصلان تھیں۔ اول و پلھے دی سارا تھل خیرا با دتاں کتے ہنر۔ بہوں ساریاں پیاں

(دھندھنڈا) آبا دہن۔ گھو ناں مال فصل کوں پائی ڈیندے ہا۔ مہیڈے دیوے
تے اُنہیں ہوتے رتے وتج تسان آسان دا باغ بُوٹھا ہوئی۔ اے زمین ساڈی ہائی

اے ہمیش کن آبا دہن ہن۔ پیر تروا دن ناں او زمین چن چن تے اسان کنی پیرھیں کن راند
ہے ہاے جو دھری افضل کوں الالٹ کر ڈتی گئی۔ مہیڈے پوہر ہر عدالت۔ تھانہیں دا

کرڈا کھڑا پیر کھنہ بنیا۔ جو پھری صاحب بیٹا تروا ہن۔ انہاں دے رتے دار دی
وڈے وڈے مہدی یں ہن۔ ساڈی کہیں ناں سہی۔ تیر میں اپنا تھہ گھن پھال۔ اے

سارا قتل تے سرائیکی وسیب انہاں جُکھاں دوداں ناں بھرا پئے۔ این کن تاں چوگاں
ہا جو ہنر تروا دے ہا۔ اے سب کجھ ساڈا اپنا تاں ہا۔ بھیدیاں چرنیدے ہاے اھ لیدندے

ہاے کہیں دے محتاج تاں نہ ہاے۔ او ساریاں زبیاں تیرھیاں فصلان ڈیندیاں ہن
ساڈے کوں چھک لہھیاں گہیاں۔ تسان ڈھتا ہوئی سزراں، سزراں تے شہراں دے

ساڈے وڈیرے دی انال مل گین برتھینا تاں اناہیں دی مدونال پے
 میں شال ڈیساں۔ کہیں وڈیرے جے کر میکوں خراب کرناں ہودے تاں تھانڈیں
 کچھریاں ویندے۔ کوڑے پرچے کریندے تے میکوں ٹھکان کیتے جو دھری محمدی
 تھانے دارکوں گھن آسی۔ جے او حایت زکرت تاں میں کھڑاں دی بے عزت۔ تھیماں
 میں اتھرا کیس قداراں کیتے آپ کافی ماں۔ ساالا انصاف۔ آزادی تے بجات اپن کا گھ
 دتج ہے جو اسان اپنی بھجی نہیں اپنے وسیب اپنی ثقافت اپنی زبان دی حفاظت کردوں
 اپنے اصلی دشمنوں کوں بچاؤں۔ جیڑھا وڈیرا انہاں داسا تھی ہے اوسا پڑا دشمن
 ہے تے اگر کوئی باہر والا ساڈا باہر پھلی بندے تے تاں اوسا ڈاڈا اپنے۔ ملک تے
 دنیا دے ساسے مظلوماں نال ساڈی جڑت ضروری ہے۔

گھر گن گھن کے عالمی دشمن تک دی پیچاٹ ہی ساڈی بجات دا پہلا قدم ہے
 مساوی محنت تے تقسیم دولت متاوی پیداواری تعلق اپنے حل کر ڈیسن۔ میڈی نظر
 دتج ہراؤ بندہ ساڈا دشمن اے جیڑھا ساڈے اتھمال کوں جاری رکھوں دتج مددگار
 لے۔ جیڑھا ساڈی علاقائی تے ثقافتی آزادی کوں سلب کرکٹ جیابندے بھاری عالمی
 سامراجی قوتیں ہر دٹ تے بھاریوں انہاں دے مقاصد ایجنٹ۔

س۔ ٹساں آج وی حالت سامنے رکھدے ہونے کیے محسوس کریندے ہوں؟
 ج۔: ٹسن تاں حالات ڈرینہ پرینہا پر جھیں تھیندے ویندوں جو کجھ بچہ نہیں
 آتھلہ ساڈیاں زمینیاں فرجیاں تے بو جھے افسران کوں الاٹ تھیندیاں ہئیں۔ ساڈا
 تھلی۔ روسی۔ جوستاں تے دکان ٹینڈا پے۔ ایویں البدے اسان کجھی واس تھی رسیں
 یاد دیاواں دتج جیڑھیاں دھیسوں۔ پر تھیماں دیاواں دیاواں کوں نہیں لھدا اتھال
 جیڑھیاں کوں دواون ڈرےسی۔
 نوکریاں ساڈے ہال کیتے گئے نہیں۔ دفتراں دتج جو پوائے لوک بھیں۔

گھن گھتاں پیردیں کوں
 پٹ نہ ککے لوک نہ کھلے تو بھیا رہ۔ اکتھیں
 جو تیدا انصاف تھیوے تھی تھیوے دے ذمے لائیں
 اے درخ دیا کرکٹ ایندیاں گا نہیں ہن۔ اسان کجے ترے ہمیشا اپنی دھرتی
 نال گزاراں تے گزریوں۔ ساکوں گھڑا اکھن پیراں دھرتی دے جائے ہیں۔
 سرائیکی وسیب دی پاک زمین نال دھانز کیتے تے نہ کر لیں۔
 س۔ آساں میں ملے دا آخر کی حل ڈیندے او۔

ج۔ د۔ میں تیا
 میڈی دھرتی تھی۔ تھی روہی جاتی
 میکوں اکھ نہ پچ دیاوی۔

ڈیکھو بیا عزیز اے تھل تیں ڈھٹے۔ دماں وی بو تھی۔ انصاف کون دا ہنڈا
 سرائیکی ہن۔ پاک تانی ہن۔ مسلمان وی ہن۔ انہاں دی دھرتی وچوں دیاں گھندھ
 دی دا ہنڈے۔ پر ایہر علاتے ہر باد کیوں ہن۔ سندھ دا پانی ہے ہر کہیں کیتے ہے۔
 جنہیں دے گھر و تھی گھندھ تے اوتے کیوں ہن۔ انہاں دا وسیب تے دھرتی پیرا
 کیوں ہے۔ اے اوسوال ہن۔ جنہاں دے جواب کوڑن وی لوڑھ ہے۔
 آج ساڈی دھرتی آتا۔ ساڈا وسیب۔ ساڈی ماٹھالٹ الی کارنت توں
 خریداراں کوں جو الاٹ پئی تھیندی اے۔ بازار دتج اوندی بولی پئی گہدی اے۔
 تاں اے دی یک سوال ہے سرائیکی وسیب دے جا نہیں کیتے جیہیں ایندیاں گھ
 کھاد ہے۔ سندھی بلوچ پھان جے اپنے اجنٹ دا نام کر سگدن تاں ساڈی زبان
 کیوں چپ ہے۔ چپ دے اے ہندے کھوڑن تیں غلامی دیاں تھکھریاں توڑن
 دی لوڑھ ہے۔ ساڈی تاجی پیرا دی دیر او پیرے لوکان دی لٹ مارا۔ کجھ

مصنف دیالی ڈوجھاں کستاں

۱۔ پانڈان شقائق اور انستلاب

۲۔ سماج کی سائنس (ڈیڑھ پھج)

۳۔ سرائیکی دلہس

دیروہ اسماعیل خان

بارے کھنڈا جانندل

بجو کھنڈا
بجو کھنڈا

۱۔ ادرہ ۱۹۱۵

سرائیکی لوک ساہتہ وضع آیت